

Jakob Böhme

AZ ÉRZÉKFELETTI ÉLETRŐL*

A tanítvány és a mester közötti beszélgetés

Miként lesz képes a lélek Isten látására és hallására, és miben áll gyermeksége természetes és természetfeletti értelemben; hogyan jut el a természetből Istenbe és Istenből az egyéni természetbe; továbbá miben áll üdvössége és kárhozata?

1. A TANÍTVÁNY MONDJA A MESTERNEK: Hogyan juthatok el az érzékfeletti életre, hogy megláthassam Istent és meghallhassam a szavát?

A MESTER MONDJA: Ha csak egy pillanatra képes vagy eljutni oda, ahol már nincsenek teremtmények, meghallhatod, mit mond Isten.

2. A TANÍTVÁNY MONDJA: Messze van ez, vagy közel?

A MESTER MONDJA: Ez benned van, s ha csak egy órára elnémítanád minden akarati és gondolati tevékenységedet, hallhatnád Isten kimondhatatlan szavait.

3. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan hallhatnék, ha egyszer akarati és gondolati tevékenységemet felfüggesztettem?

A MESTER MONDJA: Amikor éned gondolati és akarati tevékenységét felfüggeszted, az örök hallás, látás és beszéd fog megnyilatkozni benned, és rajtad keresztül Isten fog hallani és látni. Saját hallásod, akaratod és látásod akadályoz abban, hogy Istent lásd és halld.

4. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan hallhatnám Istent, ha egyszer ő felette áll a természetnek és a teremtményeknek?

A MESTER MONDJA: Amikor elcsendesíted magad, azzá válsz, ami Isten volt a természetet és a teremtést megelőzően – azzá, amiből Ő természetedet és lényedet alkotta. Így azzal fogsz hallani és látni, amivel Isten látott és hallott benned, mielőtt egyéni akaratod, látásod és hallásod kezdődött.

5. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi akadályoz engem abban, hogy eljussak ide?

A MESTER MONDJA: Saját akaratod, hallásod és látásod, s az, hogy ellenszegülsz annak, ahonnan jöttél. Egyéni akaratoddal elszakadsz Isten akaratától, és saját látásoddal csupán saját akaratod szerint láatsz. Akaratod az evilági, érzékelhető dolgok felé fordulva gátolja látásodat, lealacsonyít, s árnyékot von föléd; ezáltal nem vagy képes elérni a természet- és érzékfeletti életet.

* Forrás: *Axis Polaris. Tradicionális Tanulmányok*. I., [2001] p. 63–80.

6. A TANÍTVÁNY MONDJA: Minthogy a természetben állok, hogyan juthatnék el a természetén keresztül az érzékfeletti fundamentumba a természet megbontása nélkül?

A MESTER MONDJA: Ehhez három dolog kell. Az első az, hogy akaratodat átadod Istennek, és beleveted magad kegyelmének mélyébe. A második az, hogy meggyűlöld saját akaratodat, és semmi olyat nem teszel, amire saját akaratod ösztönöz. A harmadik az, hogy türelmesen aláveted magad a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjének, hogy ezáltal a természet és a teremtmények kísértését elviselhesd. Ha így jársz el, Isten szólni fog benned, és Magához fogja venni, a természetfölötti fundamentumba fogja emelni elhagyott akaratodat; így meghallod majd, hogy mit mond benned az Úr.

7. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ennek érdekében tehát el kell hagynom a világot és fel kell adnom életemet?

A MESTER MONDJA: Ha elhagyod a világot, oda jutsz, ahonnan a világ származik. Ha pedig elveszíted életedet és felfüggeszted képességeid működését, Ahhoz fogsz csatlakozni, Akinek a kedvéért életedet elhagytad: Istenhez, aki testedet megelevenítette.

8. A TANÍTVÁNY MONDJA: Isten az embert a természetes élet részeként teremtette, hogy uralkodjék az összes teremtmény fölött a földön, s e világon minden életnek ura legyen. Ezért hát azokat sajátjaiként kell birtokba vennie.

A MESTER MONDJA: Amennyiben a teremtmények fölött csupán külsőlegesen gyakorolsz uralmat, akaratoddal és uralmaddal együtt állatias szinten maradsz, s uralmad csupán látszatszerű és mulandó. Sőt ha vágyaid állatias célokra irányulnak, akkor azok megfertőznek és leigáznak téged, míg végül magad is állatias jelleget öltesz. Ám ha elfordulsz ettől a látszatszerűségtől, akkor a pusztá képek fölé emelkedsz, és arról a szintről uralkodsz minden teremtmény fölött, amelyről Isten teremtette őket. Így semmi nem árthat neked a földön, mert minden dologgal egy vagy, és nincs mi különbözne tőled.¹

9. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ó, kedves mester, taníts meg hát arra, miképpen juthatok el legrövidebb úton a dolgokkal való egyesülésre.

¹ A minden dologgal megvalósuló egység nyilvánvalóan nem a természetes rendben, a dolgok és testek világában valósul meg, hanem abban az alapban, amelyből minden ered és amelyben – a cusanusi *coincidentia oppositorum* értelmében – minden egybeesik. Az, hogy a – buddhista kifejezést használva – „célbaérkezettnek” nem lehet ártani, közös tanítása a metafizikai iskoláknak. Az ilyen ember ugyanis nem azon a szinten ragadja meg önmagát, amelyen az ellene irányuló akciók mozognak. Másként megfogalmazva, amit az ellene irányuló akciók elérhetnek, azzal nem azonosítja magát, s amit el tudnak venni tőle, azáltal semmitől nem fosztják meg.

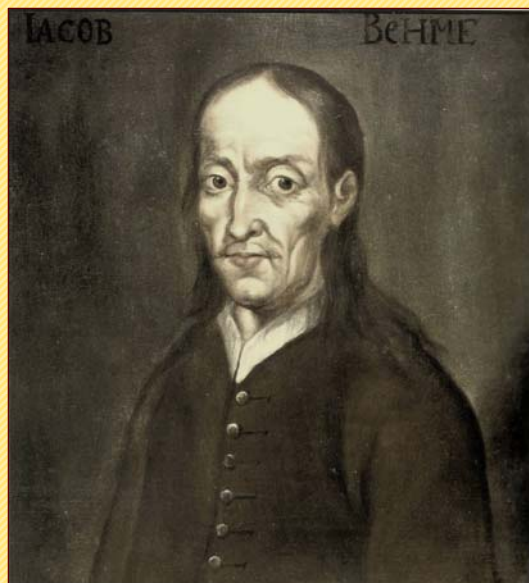
A MESTER MONDJA: Legyen. Emlékezz a mi Urunk Jézus Krisztus szavaira, aki így szólt: „Ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kis gyermekek, semmiképpen nem mentek be a mennyeknek országába” (Mt 18,3). Nos, ha minden dologgal egy akarsz lenni, minden dologról le kell mondanod, vágyaidat el kell fordítanod tőlük, és nem szabad az után sóvárognod vagy törekedned, hogy bármit is saját tulajdonodként birtokba vegyél. Amint ugyanis vágyaiddal valamihez hozzátapadsz, amint magadba fogadod és birtokba veszed azt, részeddé válik és akaratodban saját érdekeit juttatja érvényre. Így kötelességed lesz, hogy védelmedbe vedd és úgy viseld gondját, mint saját magadnak. Ha semmi után nem sóvárogsz, akkor minden dologtól szabad vagy, s egyszersmind uralkodsz is felettük, minthogy nincs miről gondoskodnod, és te éppúgy nem jelentesz semmit a dolgok számára, mint ahogy a dolgok sem jelentenek semmit a számodra. Olyan vagy, mint a gyermek, aki nem fogja fel, hogy mit jelentenek a dolgok; s még ha valóban fel is fognád, anélkül tennéd, hogy az visszahatna rád, úgy, ahogyan Isten uralkodik a dolgok fölött és szemléli azokat, miközben őt egyetlen lény sem képes megragadni.² Azonban te arra kértél engem, tanítsalak meg arra, hogy ez miképpen valósítható meg. Nos, vedd fontolóra Krisztus szavait, aki ezt mondta: „Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek” (Jn 15,5). Saját képességeid szerint te sohasem érhetnéd el azt a nyugalmi állapotot, amelyben egyetlen teremtmény sem képes megzavarni. Ha [azonban] magadat maradéktalanul a mi Urunk Jézus Krisztus életébe helyezed, akaratodat és vágyadat teljesen átadod neki, és nélküle nem kívánsz semmit, akkor testeddel [ugyan] a tulajdonságok világában, értelmekkel pedig a mi Urunk Krisztus keresztye alatt állsz, akaratoddal azonban a mennyben jársz és ahhoz a célhoz jutsz, amelyből minden teremtmény származik, s amelyhez aztán ismét visszatérnek. Így válsz képessé arra, hogy a dolgok külső formáját eszeddel lásd, belső lényegét pedig értelmekkel vedd fontolóra, s Krisztussal együtt – akinek adatott minden hatalom a mennyben és a földön (vö. Mt 28,18) – az összes dolog felett uralkodhass.

10. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ó, mester, a teremtett dolgok, amelyek bennem élnek, fogva tartanak, s így bármennyire is szeretném, képtelen vagyok átadni magam (Istennek).

A MESTER MONDJA: Ha akaratod a teremtményektől elfordul, a benned lévő teremtmények (ismét) magukra maradnak és megszünnnek részeid lenni, és ha csak testileg vagy a teremtményekkel, akkor szellemileg már Istennel jársz. Ami-

² Vagyis az embernek anélkül kell a világ dolgaival foglalkoznia, hogy befolyásuknak bármilyen értelemben is átadná magát – hiszen Isten is így tesz: miközben mindenképp fölött uralkodik, Őt semmi nem érintheti.

kor akaratod elfordul a teremtményektől, a teremtmények akaratodban meghalnak, és újra élettelen testekké válnak.³ Ha az akarat nem tapad hozzájuk, többé nem képesek befolyásolni a lelket. Szent Pál mondja: A mi utunk az égben vezet (vö. Fil 3,20). Majd pedig: „A ti testetek a bennetek lakozó Szent Szellemlnek temploma” (1Kor 6,19). Így a Szent Szellem az akaratban él, a teremtmények pedig [a] testben.⁴

11. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ha a Szent Szellem [már] az elme akaratában él, miképpen érhetem el, hogy ne forduljon el tőlem?

A MESTER MONDJA: Hallgasd meg, mit mond erről a mi Urunk, Jézus Krisztus: Ha megmaradtok szavaimban, szavaim is megmaradnak bennetek (vö. Jn 8,31) – vagyis ha akaratoddal Krisztus szavaiban maradsz, akkor az Ő szava és Szelleme is benned marad; ám ha akaratod a teremtményekbe merül, akkor leszakítod magad Róla, s [ekkor] csak úgy tudod

magadat megóvni, ha szüntelenül a megadó alázatosság állapotában maradsz, és átadod magad a kitartó bünbánatnak – hiszen amiatt, hogy a teremtmények benned élnek, örökké szomorkodnod kell. Ha így jársz el, naponta meghalsz a teremtett dolgok számára, és naponta a magasba emelkedsz akaratod szerint.

12. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ó kedves mester, taníts meg hát, miképpen juthatnék el erre az állandó bünbánatra!

³ Szó szerint: „... és csak testben élnek a világban.” Meglehetősen homályos értelmű mondat, ám ha értelmezésünk helyes, akkor Böhme itt arra utal, hogy az emberi akarat vitalizálja a dolgokat azáltal, hogy hozzájuk kapcsolódik, vagy másképpen megfogalmazva a dolgok egyfajta parazitaként a velük kapcsolatba kerülő emberi akaratból, sóvárgásból nyerik azt a virulenciát, amely révén az autonóm akaratot befolyásolni képesek. Ha azonban az akarat elfordul tőlük, élettelenül hullanak vissza a tárgyi világba.

⁴ Ismét egy nehéz mondat, amely aligha arra utal, hogy a teremtmények csak az *ember* testében élnek. Ezúttal is hajlunk a fenti értelmezésre (lásd a 3. jegyzetet); s eszerint a mondat parafrázálva így hangzik: Miközben az akaratban a dolgok helyét átvette a Szent Szellem, a dolgok, amelyek korábban az akaratban – és az akarat által – éltek, már csak élettelen testekként egzisztálnak.

A MESTER MONDJA: Ha elhagyod azt, ami szeret, és szereted azt, ami gyűlöl, örökké megállapodhatsz ebben.

13. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mit jelent ez?

A MESTER MONDJA: Húsodban és véredben élő teremtményeid szeretik azokat, akik [azért] szeretnek téged, mert akaratod gondoskodik róluk.⁵ Ők azok, akiket az akaratnak el kell hagynia és ellenségeknek kell tartania. A mi Urunk Jézus Krisztus keresztjét és a világ gúnyolódását [lenézését] pedig tanuld meg szeretni, s úgy tekints rá, mint a bűnbánat napi gyakorlatára. Így mindig lesz okod [alkalmaid] arra, hogy meggyűlöltesd magad ezekkel a teremtményekkel, s hogy az örök nyugalmat keresd, melyben akaratod nyugalmat találhat, amint Krisztus mondta: Bennem nyugalmat találtok, de a világban aggodalmat (vö. Jn 16,33).

14. A TANÍTVÁNY MONDJA: De hogyan állhatnék ellent ilyen kísértésnek?

A MESTER MONDJA: Ha csupán egyetlen órácskára magad mögött hagysz minden teremtményt és minden érzékekkel kapcsolatos gondolatot, és Isten legtisztább kegyelmébe, a mi Urunk Jézus Krisztus szenvedéséhez emelkedsz, teljesen átadva magadat ennek, hatalmat fogsz nyerni a bűn, a halál, az ördög, a pokol és a világ felett. Akkor majd minden kísértésnek ellent tudsz állni.

15. A TANÍTVÁNY MONDJA: Miként történhetne meg velem, nyomorult emberrel, hogy elmémmel oda juthassak, ahol már nincsenek teremtmények?

A MESTER NAGYON KEDVESEN MONDJA: Ó kedves tanítvány, ha akaratod csupán egy órácskára minden teremtett dologtól elszakadna és felemelkedne oda, ahol már nincsen teremtmény, az isteni fenség minden ragyogását magára ölthetné, és megízlelhetné magában a mi Urunk Jézus Krisztus legédesebb, emberi szavakkal kifejezhetetlen szeretetét; felfedezhetné magában a mi Urunk Jézus Krisztusnak az Ő végtelen könyörületéről szóló kifejezhetetlen szavait; megérezné magában, hogy a mi Urunk Krisztus keresztje a legmagasztosabb jóssággá változott át benne, s hogy ez méltóbb tárgya az ember törekvésének, mint a világ bármely dicsősége vagy java.

16. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi történne akkor a testtel, amelynek a teremtmények között kell élnie?⁶

A MESTER MONDJA: A test ráhangolódna a mi Urunk Krisztus követésére, Aki azt mondta, hogy az Ő országa nem e világból való (vö. Jn 18,36). Belül és kívül egyaránt meghalna: kívül meghalna a világi hívságok és a gonosz cseleke-

⁵ E nehézkes mondatot talán így lehetne szabadabban visszaadni: „A húsodba és véredbe épülő teremtmények azok, amelyek szeretik azokat, akik – minthogy akaratoddal kiszolgálod őket – szeretnek téged.”

⁶ Szó szerint: „... a teremtményekben kell élnie.”

detek számára, és szembefordulva [velük] ellenségének tekintene minden önteltséget; belülről pedig meghalna minden gonosz hajlam és vágy számára. [Ilyen módon] egy olyan elmét és akaratot nyerhetne, ami szüntelenül Istenre irányulna.

17. A TANÍTVÁNY MONDJA: Csakhogy a világ megvetné és gyűlölné őt azért, mert ellentmondott neki, másképpen élt és cselekedett!

A MESTER MONDJA: Ezt nem szabad sérelmesnek tekintenie, hanem ellenkezőleg: örvendeznie kell afelett, hogy méltóvá vált a mi Urunk Krisztus képéhez való hasonlóságra, és maradéktalanul és készségesen el kell fogadnia a mi Urunk keresztjét,⁷ hogy emiatt az Úr kiárasztassa rá legédesebb Szeretetét.

18. A TANÍTVÁNY MONDJA: [De] mi történne vele, ha belülről Isten haragja, kívülről pedig a gonosz világ törne rá, mint ahogy az a mi Urunkkal, Krisztussal történt?

A MESTER MONDJA: Hadd történjen vele ugyanaz, mint a mi Urunkkal, Krisztussal! Amikor [ugyanis Őt] a világ és a főpapok gúnyolódása közepette megfeszítették, lelkét Atyja kezébe ajánlotta, és a világ gyötrelmeiből az örökkévaló boldogságba távozott. Így [aki nyomdokába lép, az is] arra kényszerül, hogy az egész világ gúnyolódásától és gyötrelmétől elfordulva Isten nagy Szeretetébe térjen, és a legédesebb JÉZUS névben találjon felüdülést és védelmet. Egy új világot látna és fedezne fel magában, ami áthatolna Isten haragján, s amelybe ő beburkolná lelkét, és minden dologra ugyanúgy tekintene.⁸ Legyen bár a teste a pokolban vagy a földön, elméje Isten legnagyobb szeretetében nyugodna.

19. A TANÍTVÁNY MONDJA: De hát hogyan tarthatná fenn testét a világban, és miként láthatná el hozzátartozóit, ha kiesne a világ kegyeiből?

A MESTER MONDJA: Nagyobb kegyben részesülne, mint amit a világ adhatna neki, mert Isten és összes angyalai lennének a barátai, akik szükség esetén min-

⁷ Sajnálatos módon a keresztény világ a keresztnek egy alapvetően téves szimbolikus értéket tulajdonít, amelyet jól mutat e közmondás is: „Mindenkinek megvan a maga keresztje.” A keresztény emberek a keresztet úgy fogják fel, mint amit el kell fogadni és fel kell venni, s amivel zúgolódás nélkül együtt kell élni. Terminológiai szinten sajnos maga Böhme sem kivétel e téves szimbolizmus alól. Ha ugyanis kicsit alaposabban belegondolunk, rögtön nyilvánvalóvá válik, hogy a kereszt életfogytiglan hordozása, „viselése” képzavar. A kereszt ugyanis nem arra való, hogy megadóan egy egész életen át cipeljék (Krisztus is csak a Golgotáig vitte), hanem arra, hogy azzal az embert kivégezzék. A kereszt tehát a halál, mégpedig az áldozati halál szimbóluma, függetlenül attól, hogy azt fizikai halál kíséri-e. Természetesen Böhme számára a kereszt által szimbolizált iniciatikus áldozati halál nemhogy nem ismeretlen, de centrális jelentőségű.

⁸ Vagyis közömbös lenne a dolgok mi-sége tekintetében, tartozzanak azok a külső tárgyi világhoz vagy a hatások világához. Ezek szerint egyként tekint az aranyrögre és a kavicsra, a dicsőségre és a megvetésre.

dig védelmére kelnének. Így minden dolgán Isten áldása lenne, s még ha úgy tünne, hogy híján is van Isten áldásának, az csak szeretetének próbáját jelentené, úgyszólván ilyenkor még elszántabban kellene imádkoznia Istenhez, és minden tettelével Felé kellene irányulnia.⁹

20. A TANÍTVÁNY MONDJA: Csakhogy akkor összes jóbarátját elveszítené, és nem lenne, aki szükségben mellé állna!

A MESTER MONDJA: Összes barátja szívét megkapja tulajdonául, s csupán ellenségeit veszíti el, akik korábban hiúságáért és bűneiért szerették.

21. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan nyerheti el jóbarátait saját tulajdonául?

A MESTER MONDJA: Mindazokat a lelkeket, akik a mi Urunk Jézushoz tartoznak, testvéreiként és saját élete tagjaiként kapja meg.¹⁰ Isten gyermekei Krisztusban mind egyek: mindegyikükben Krisztus van. Ezért kapja meg őket testi tagjaiként Krisztusban – mert a mennyei javakban mindannyian közösen részesednek, s mindannyian Isten azonos szeretetében élnek, mint ahogyan a fa ágai is egyazon nedvet szívják. Meg aztán a külső, természetes barátokban sem szenvedhet hiányt, mint ahogy azt a mi Urunk Krisztusnál is láthattuk. Még ha a főpapok és a világi tekintélyek – akik nem tartoznak hozzá, és sem nem tagok, sem nem testvérek –, nem is szeretik, mégis mindazok szeretni fogják, akik hajlanak az Ő szavára. Így azok, akik szeretik az igazságot és az igazságosságot, szeretni fogják és csatlakoznak hozzá, mint ahogy Nikodémus is, aki szerette Jézust az igazság miatt, felkereste Őt éjnek idején, [habár] félt a világtól.¹¹ Ily módon sok olyan jó baráttra fog szert tenni, akik korábban nem ismerték őt.

22. A TANÍTVÁNY MONDJA: Nagyon nehéz azonban úgy élni, hogy az egész világ megveti az embert.

A MESTER MONDJA: Ami számodra most nehéznek tűnik, azt később majd megtanulod nagyon is szeretni.

23. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan szerethetném azt, ami megvet engem?

A MESTER MONDJA: Most még a földi bölcsességet részesíted előnyben; de ha majd égi alakodat magadra öltöd, látni fogod, hogy az egész világ bölcsessége nem egyéb, mint balgaság, s hogy a világ csupán ellenségedet: halandó életedet gyűlöli, amelyet akaratodban te magad is gyűlölös. Így te is képes leszel arra, hogy halálra ítélt tested megvetői felé szeretettel fordulj.¹²

⁹ Szó szerint: „...összes útját Neki kell ajánlania.”

¹⁰ A keresztények ugyanis – Szent Pál megfogalmazása szerint (vö. 1Kor 12,2kk) – egyetlen testnek: Krisztus testének a tagjai.

¹¹ Egészen pontosan: „[habár] *külsőleg* félt a világtól”.

¹² Érdekes összevetni, hogy nagyjából ugyanezt a problematikát hogyan dolgozza fel a chászid hagyomány:

24. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan férhet meg együtt az emberben ez a két dolog, a szeretet és a gyűlölet?

A MESTER MONDJA: Amit magad miatt szeretsz,¹³ azt nem saját szeretetteddel szereted, hanem Isten szeretetével. Minthogy önmagadban az isteni fundamentumot szereted, ezáltal Isten bölcsességét és csodáit szereted, valamint testvéreidet.¹⁴ Ám amit magad miatt gyűlölsz, az saját lényedből fakad – s a gonosz saját lényeden keresztül tapad rád. Ezért van az, hogy legszívesebben összetörnéd az „én”-t, hogy csak az isteni fundamentum maradjon vissza. A szeretet gyűlöli az „én”-t, mert az „én” halálra van ítélve, és [a kettő] nem fér meg egymással; ugyanis míg a szeretet az eget birtokolja és önmagában lakik, addig az „én” a világot birtokolja létével együtt, és úgyszintén önmagában él.¹⁵ Ahogy a menny uralkodik a föld felett, s ahogy az örökkévalóság az idő felett, úgy uralkodik a szeretet a természetes életen.

25. A TANÍTVÁNY MONDJA: Kedves Mester, mondd, miért kell a szeretetnek és a szenvedésnek, a barátságnak és az ellenségeskedésnek egymás mellett élnie? Nem volna jobb, ha egyedül csak a szeretet létezne?

A MESTER MONDJA: Ha a szeretet nem a szenvedés jegyében állna, nem tudna mire irányulni. Minthogy azonban léte éppen abban áll, hogy szeret, a kín-

„Egyik tanítványa megkérdezte rabbi Smelket: ‘Azt mondja a törvény, »Szeresd társadat magadhoz hasonlóan«. Hogyan tudom ezt tenni, ha társam rosszat tesz nekem?’

A rabbi felelt: ‘Jól meg kell értened a szót: Úgy szeresd társadat, mint valamit, ami te magad vagy. Mert minden lélek egyugyanaz, hiszen mindvalahány egy-egy szikra az őslélekből, és az a lélek egészében benne van mindegyik emberben, ahogy lelked tested minden tagjában ott van. Megeshetik egyszer, hogy kezded megtéved és megüt téged, vajon akkor veszel-e egy botot és megbünteted kezedet, mert balga volt, és így szaporítod tulajdon fájdalmadat? Ugyanez az eset, ha társad, aki veled egy lélek, balgaságában rosszat tesz neked; ha megtorlod rajta, csak magadat fájditod meg.’

De a tanítvány tovább kérdezett: ‘És ha olyat látok, aki gonosz Isten előtt, hogy tudjam őt szeretni?’

‘Nem tudod – mondta rabbi Smelke –, hogy az őslélek Isten lényéből való, és minden emberlélek része Istennek? És nem fogsz megkönyörülni azon, akit látsz, hogy önnön szikráját fojtogatja és maga is fuldoklik?’ (Martin Buber, *Száz chászid történet*. Budapest, [194?], p. 99 – Pfeiffer Izsák fordítása)

¹³ A „magad miatt szeretsz” értelme talán az, hogy a szeretet oka nem a szeretet tárgyának szeretetre méltó – „vonzó” – volta, hanem az alanyi aktus sajátossága. Ez tehát nem affektív, hanem inkább „voluntáris” szeretet.

¹⁴ Ők ugyanis ugyanazzal az isteni alappal rendelkeznek, mint ő (vagyis a tanítvány).

¹⁵ A két „önmagában” alighanem az égre illetve a világra vonatkozik: mivel a szeretet az eget birtokolja, az ég bizonyos értelemben azonos vele („önmaga”), s így a szeretet önmagában, vagyis az égben lakik; s ennek megfelelően ugyanez vonatkozik az énrre, amely a földdel azonosítja magát, s így abban él.

lódó és gyötrődő szegény lélekre [pillantva] saját alanya¹⁶ felé szükségképpen szeretettel kell fordulnia; ahhoz viszont, hogy az ismét szerethető legyen, ki kell szabadítania a gyötrelem karmából. Mert nem tudhatja, mi a szeretet, ha nem rendelkezik [valamivel], amit szerethet.¹⁷

26. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi a szeretet hatalma és ereje, magassága és nagysága szerint?

A MESTER MONDJA: Erénye a semmi, ereje mindent áthat. Magassága olyan, mint Istené, nagysága pedig fölülmúlja még Isten nagyságát is. Aki rálel, semmit és mindent talál.

27. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ó, kedves mester, mondd, hogyan kell ezt érteni!

A MESTER MONDJA: Amikor azt mondom: „Erénye a semmi” – akkor ezt úgy kell érteni, hogy amikor minden teremtménytől elfordulsz és az egész természet és az összes teremtmények számára semmivé válsz, akkor az Örökkévalóban vagy, amely Maga Isten, s felfedezed az erények legmagasabbikát, a szeretetet. Amikor azt mondom: „Ereje mindent áthat” – akkor felfedezed lelkedben és testedben, hogy a nagy szeretet fellobbanása úgy éget, ahogyan a tűz sem képes égetni. Azt is láthatod majd Isten műveinek mindegyikében, hogy a szeretet mindenbe kiárad, s mindenek legbelső és legkülső alapját alkotja: belsőleg erő szerint, külsőleg pedig forma szerint. Amikor azt mondom: „Magassága olyan, mint Istené” – akkor azt úgy kell értened, hogy [a szeretet] olyan magasra vezet téged önmagadban, mint amilyen magasan Isten van, amit azt a mi kedves Urunk, Krisztus emberi természetének esetében láthatod,¹⁸ amelyet az Istenség erejében a szeretet emelt a legmagasabb trónra. Amikor pedig azt mondom: „Nagysága fölülmúlja még Isten nagyságát is” – ezt is helyesen mondtam, mert a szeretet még oda [is] behatol, ahol [már] nem lakik Isten. Amikor a mi Urunk

¹⁶ Az eredetiben „léte” áll, értelmileg azonban világos, hogy a lélek a szeretetnek mint akciónak a szubjektuma, alanya.

¹⁷ Ehhez a meglehetősen homályos részlethez magyarázatképpen az alábbiakat fűzhetjük hozzá. A szeretet és a szenvedés egymást feltételezi, ugyanis a lélek szenvedése indítja az önmaga felé irányuló szeretetet arra, hogy szubjektumát kiszabadítsa a gyötrelem karmaiból. Minthogy a szeretetnek mint a lélek aktusának – *per definitionem* – lényegéhez tartozik a szeretet, s mint-hogy megfelelő, kielégítő tárgyat a tárgyi világban nem találhat, azért önmaga felé fordul. Mivel azonban önmaga – saját lelki szubsztrátuma – a szenvedés fogságában van, ahhoz, hogy önmagát szerethesse, előbb ki kell szabadítania magát a gyötrelem karmaiból. A szeretet tehát Böhme szerint végső soron nem egyéb, mint a lélek, vagy inkább az isteni alap (vö. a 12. jegyzettel) öntételező aktusának affektív módozata.

¹⁸ Pontosabban: „...amint azt a mi kedves Urunkban, Krisztusban láthatod emberi természetünk vonatkozásában...”. Ugyanis a *mi* emberi természetünk, amelyet Krisztus magára öltött, egyúttal az Ő emberi természete is.

Krisztus [a pokolra alászállva] a pokolban állt, a pokol nem Isten volt, a szeretet mégsem hiányzott onnan, és [ez a szeretet] széttörte a halált.¹⁹ S amikor gyötrődsz, ez a gyötrelem nem Isten[től származik], hanem az Ő szeretete nyilatkozik meg benne, s ez vezet téged a szorongásból Istenbe.²⁰ Amikor Isten elrejt magát benned, a szeretet azért benned marad, és ez az, ami feltárja Őt benned. Továbbá amikor azt mondom: „Aki rátalál a szeretetre, semmit és mindent talál” – ez úgyszintén így igaz, mert egy természetfeletti, érzékfeletti szakadékra talál, aminek nincsen meghatározható helye,²¹ és semmit sem talál, ami ehhez fogható lenne. Ezért az ember ezt semmivel nem mérheti össze, mert mélysebbebb mindennél. Éppen ezért, minthogy felfoghatatlan, az összes dolog számára a semmivel egyenlő. Minthogy semmi, független minden dologtól, s ez egy olyan egyedülálló érték, amiről az ember [tulajdonképpen] nem is tudja megmondani, hogy mi. Mikor pedig végül azt mondom: „Aki ilyen módon megtalálja, mindent megtalál” – ez is így van. Ez mindenek kezdete, ez uralkodik mindenek felett. Ha megtalálsz, abba a fundamentumba hatolsz, amelyből mindenek származnak s amelyben mindenek fennállnak, s ott Isten összes műve felett uralmat nyersz.

28. A TANÍTVÁNY MONDJA: Kedves Mester, mondd hát, hol lakik ez [a szeretet] az emberben?

A MESTER MONDJA: Ott van a helye az emberben, ahol nem lakik az ember.

29. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hol az a hely, ahol az ember nem lakik önmagában?

A MESTER MONDJA: Abban a lélekben, amely mindenbe maradéktalanul belenyugszik, s eléri a fundamentumot. Ott lakozik, ahol a lélek meghal saját akaratára számára, és semmi mást nem akar, mint amit Isten akar. Mert amennyiben az önmagát halott önmaga vonatkozásában, azt a helyet foglalja el önmaga számára, ahol korábban az önmagát tartózkodott. Ott most semmi nincs, és ahol semmi van, ott egyedül Isten szeretete munkálkodik.

30. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan ragadhatnám meg ezt [a szeretetet] anélkül, hogy akaratom számára meghalnék?

A MESTER MONDJA: Ha magad számára birtokba akarod venni, elillan előled. Ám ha teljesen és maradéktalanul átadod magadat neki, akkor saját akara-

¹⁹ E mondatot talán ilyen módon értelmezhetjük helyesen: „Amikor a mi Urunk Krisztus [alászállva a pokolra] a pokolban állt, nem Isteni Lényével volt ott jelen, hanem szeretetével, és [e szeretet] széttörte a halált. „

²⁰ E mondat értelmező fordítása nézetünk szerint így szól: „S amikor gyötrődsz, gyötrelmedben nincs jelen Isten, hanem szeretete az, amely e gyötrelemben is jelen van, s amely a szorongásból Istenbe vezet téged.”

²¹ Szó szerint: „...amelynek nincsen olyan helye, amely lakásául szolgálhatna...”

od számára meghalsz, s ez válik lényed éltető elemévé. Nem pusztít el, hanem saját életének megfelelően fog élővé tenni. Élni fogsz, mégsem te fogsz élni, hanem akaratom számára megnyilvánuló akarata válik akaratomdó. Meghalsz, mégis Istennek fogsz élni.

31. A TANÍTVÁNY MONDJA: Miért van az, hogy oly kevesen találnak rá, hollott oly sokan vágnak arra, hogy birtokba vegyék?

A MESTER MONDJA: Ők ezt [a szeretetet] mind valamiben keresik: [például valamilyen] képzetben, [vagy] egy vágyban – mert ezek [az emberek] csaknem mind saját természetes vágyal rendelkeznek. Habár ez [a szeretet] felkínálja magát nekik, nem talál [maga számára] helyet bennük, mert az önarakat képzeletereje foglalja el a helyét. [Így a szeretet] megfutamodik előlük, hiszen az csak a semmiben él, s ilyen módon az önarakat számára hozzáférhetetlen.

32. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi a [szeretet] dolga a semmiben?

A MESTER MONDJA: Az a dolga, hogy szüntelenül behatol a valamibe, s amikor abban rátalál egy olyan helyre, ami nyugalomban van, hatalmába keríti azt, és tüzesen lobogó szeretetével úgy áthevíti, mint Nap a világot. Az a dolga, hogy szüntelenül fellobbantsa a tüzet a valamiben, elégeesse a valamit, sőt azzal együtt magát is feláldozza.

33. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ó, kedves Mester, hogyan értsem ezt?

A MESTER MONDJA: Ha a szeretet fellobbantáná benned a tüzet, éreznéd, hogyan ég el „én”-ed, s olyannyira felszítaná benned a tüzet, hogy nemsokára inkább engednéd magadat megölni, mintsem hogy ismét magadra öltsd régi egzisztenciádat.²²

Sőt, lángja olyan nagy, hogy tovább fog úzni téged: nemsokára halandó életedet is feláldozza, s tüzében átemel a halálba. Ha [pedig] a pokolra kerülnél, kedvedért még a poklot is széttörné.

34. A TANÍTVÁNY MONDJA: Kedves Mester, nem akarok tovább tévelyegni! Miként találhatnám meg a legrövidebb utat?

A MESTER MONDJA: Keresd meg a legnehezebben járható utat! Tedd azt, amit a világ elutasít, s kerüld azt, amit a világ tesz. Minden tekintetben a világgal ellentétes irányba haladj: ez a legrövidebb út.

35. A TANÍTVÁNY MONDJA: De ha szembefordulnék az egész világgal, minden bizonnal szükségét szenvednék és nem lenne nyugalom, ráadásul még ostobának is tartanának.

A MESTER MONDJA: Nem arról van szó, hogy bárkinek is ártalmára légy. Csakhogy a világ módfelett szereti az ámitást és a hiúságot, és a rossz utat járja. Ha minden vonatkozásban szembefordulnál útjával, szükségképpen a helyes

²² Szó szerint: „...mintsem hogy ismét visszatérj valamidhez.”

utat járnád, mert a helyes út ellentétes a világ útjával. De te azt mondod, hogy hiábavaló gyötrelem vár rád. Ez [azonban csak] a test szerint igaz, mert ilyen módon folyamatosan okod lesz a bűnbánatra, és a szeretet az ilyen gyötrelemben tör fel a legnagyobb lobogással. Azt mondod továbbá, hogy bolondnak fognak tartani. Ez is igaz, mert az Isten szeretetéhez vezető út balgaság a világ szemében, ám Isten gyermekei számára bölcsesség. Amikor a világ meglátja ezt a tüzes szeretetet Isten gyermekeiben, azt mondja: Ezek meghibbantak! Isten gyermekei számára azonban ez a legnagyobb kincs, mert nincs élő, aki kifejezhetné, sem száj, amely leírhatná Isten lángoló szeretetének tüzeit, mely vakítóbb, mint a Nap, édesebb, mint bármely méz, nagyobb erőt ad, mint bármiféle étel vagy ital, és gyönyörűsegebb, mint e világ összes öröme. Aki eléri, gazdagabbá válik a föld valamennyi királyánál, nemesebbé valamennyi uralkodójánál, és erősebbé minden hatalomnál.²³

36. TOVÁBBÁ A TANÍTVÁNY AZT KÉRDI A MESTERTŐL: Hová megy a lélek – attól függően, hogy szent vagy kárhozott –, amikor a test meghal?

A MESTER MONDJA: A léleknek nincsen szüksége arra, hogy bárhová is eltávozzék, hanem csak a külső halandó élet és a test különíti el magát tőle. Mert a lélek a mennyet és a poklot kezdettől fogva magában hordja, mint ahogy az meg is íratott: „Az Isten országa nem szemmel láthatólag jó el. Sem azt nem mondják: Ímé itt, vagy: Ímé amott van; mert ímé az Isten országa ti bennetek van” (Lk 17,20–21). A lélek [ugyanis] abból áll, ami megnyilatkozik benne, legyen az akár a pokol, akár a menny.

37. A TANÍTVÁNY MONDJA: Nem távozik el tehát a mennybe vagy a pokolba, mint ahogy egy ember belép egy házba, vagy mint ahogy egy ember egy nyíláson keresztül egy másik világba jut?

A MESTER MONDJA: Nem, ilyen értelemben nem lép be sehová, mert a menny és a pokol mindenütt jelen van. Csupán arról van szó, hogy az akarat vagy Isten szeretetét, vagy [Isten] haragját ragadja meg. [És] ez [már] testben létezve is megvalósul, mint ahogy Szent Pál mondja: A mi utunk a mennyben vezet (vö. Fil 3,20). És Krisztus is azt mondja: „Az én juhaim hallják az én szót, és én ismerem őket, és követnek engem. És én örök életet adok nekik; ... és senki sem ragadhatja ki azokat az én Atyámnak kezéből” (Jn 10,27–28).

38. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan lép be az akarat az égbe vagy a pokolba?

²³ A következő – 36. – ponttól kezdve más tematikájú és jellegű szöveg következik. Böhme eddig inkább egy misztikus praxis körvonalait igyekezett megrajzolni; innentől fogva elsősorban az individuális és univerzális eszkatológia kérdései kerülnek előtérbe.

A MESTER MONDJA: Amikor az akarat Isten előtt meghódol,²⁴ túllép önmagán, túljut minden szinten és minden helyen, oda, ahol már csak Isten nyilvánul meg, ahol [egyedül] Ő cselekszik és Ő akar. [Ekkor] egyéni akarata szerint semmivé válik. Immár Isten az, aki működik és akar benne, Isten él magára hagyott akaratában. Ezáltal a lélek megszentelődik és eléri az isteni nyugalmat. Amikor pedig a test felbomlik, a lelket az isteni szeretet járja át és Isten fénye világosítja meg, mint ahogy vas is elveszíti a sötétségét, ha átizzítja a tűz. S ez Krisztus műve. Amikor Isten szeretete teljesen átjárja a lelket és tündöklő fénynyé, új létté válik benne, [a lélek] a mennybe kerül, a Szentlélek templomába, amely magának Istennek az ege, [hiszen] itt Ő él.

Az istentelen lélek [azonban] nem akar eljutni ebbe az életbe akarata feladásának isteni tette révén, hanem hiúságában és tévelygésében az ördög akarata szerint csak saját kedve és vágyai felé fordul. Csak a gonoszságot, hazugságot, fennhéjázást, fukarságot, irigységet és haragot ereszti magához, s ezeknek engedi át akaratát. E hívságok nyilvánulnak meg benne, ezek mozgatják, ezek hatják át lelkét mindenestül és maradéktalanul, akárcsak tűz a vasat. Számára elérhetetlen az isteni nyugalom, mert Isten haragja nyilatkozik meg benne. Amikor a test elvált a lélektől, örök bánatba és kétségbeesésbe zuhan. Tudatára ébred annak, hogy borzalmas szörnyeteggé vált, és szégyenkezik amiatt, hogy elhibázott akaratával nem tud Isten felé törekedni, mert erre immár csakugyan képtelen, hiszen hatalmába kerítette a harag, sőt maga vált azzá a hiábavaló haraggá, amelybe önmagában felébresztett hamis vágyai által bezárta magát.²⁵ Mivel Isten fénye nem ragyog benne, szeretete pedig nem pezsdíti fel, a legnagyobb sötétségbe jut, és egy kínzó és gyötrelmes tűz-kútba merül, s magában hordozva a poklot, nem láthatja meg Isten Fényét. A poklot így – a szabadulás minden reménye nélkül – önmagában hordja. Bárhová is kerül, a pokolban van, s még ha több százezer kilométerre fel is emelkedne, ezt a kútat és sötétséget akkor sem tudná elkerülni.

39. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan van az, hogy a megszentelt lélek ebben a világban ezt a fényt és ezt az örömet nem tudja tökéletesen megismerni, az istentelen pedig nem érzi a poklot, noha – habár [egyszerre] csak az egyik hat az emberben – mindkettő az emberben van?

²⁴ Az eredeti szerint: „Amikor az akarat átengedi magát Isten alapjának...”

²⁵ Az ember voltaképpen maga választja meg túlvilági sorsát. Ez a választás azonban nem intellektuális, hanem egzisztenciális: nem értelmével, hanem földi egzisztenciájának teljességével választ, minthogy alapvető választásait már földi élete során sem pusztán értelmi megfontolások befolyásolták, hanem egzisztenciális – bizonyos fokig azt mondhatnánk: tudatalatti – vonzalmak és ellenszenvek.

A MESTER MONDJA: A mennyek országa a szentekben fejti ki hatását, és hitük révén válik tevékenyé és felismerhetővé. Isten szeretetét hitükben érzik, és az akarat hitük révén adja át magát Istennek. Ám a természetes élet húsba és vérbe burkolózik, és Isten haragjával találja magát szemben; [vagyis] e világ hiú vágyaiba burkolózik, amelyek szüntelenül átjárják a külső, halandó életet. Egyrészt [tehát] ott a világ, másrészt ott az ördög, harmadrészt pedig ott van Isten haragjának átka. Ezek hatják és járják át testét és véréit. Ezért a lélek gyakran aggódva várja, mikor zúdul rá a pokol haragja, mikor akarja kinyilvánítani magát benne. Ha azonban belemerül az isteni kegyelem reményébe, úgy fog állni a gaztenger közepén, mint egy gyönyörű rózsza, míg csak e világ országát a test halála révén maga mögött nem hagyja. S ha már semmi több nem akadályozza, Isten szeretetében maradéktalanul ki fog nyílni. Míg testében él, Krisztussal kell járnia ebben a világban: Krisztus áthatja szeretetével, s ezáltal megváltja saját poklától, mert elfoglalja azt,²⁶ s ilyen módon poklát mennyé változtatja. De te azt mondod: Miért nem érzi az istentelen a poklot már most? Erre azt mondhatom: Rossz lelkiismerete folytán nagyon is érzi, csak hogy nem érti, [mi is az], mert még rendelkezik azzal a földi hiúsággal, amelybe beleszeretett, s amelyben örömet és élvezetet talál. Sőt, mivel a külső élet még rendelkezik a külső természet fényével, amelyben a lélek örömet leli, a kín nem nyilvánul meg benne. Ám ha a test meghal, a lélek többé már nem élvezheti ezt az időleges örömet, és a külső természet fénye is kialszik benne. Ekkor aztán hatalmába keríti az örökös szomjúság és éhség azokra a hiábavalóságokra, amelyekkel a földön kényeztette magát, ám egy hamis, önmagára irányuló akaraton kívül nem érhet el semmit. Ami hamis, önmagára irányuló akaratát illeti, azzal – bármennyire is elmerült benne – már földi életében sem volt képes betelni; ami pedig hiúságát illeti, az már itt is túl kevés volt neki, úgyhogy testét levetve örökös szomjúság és éhség fogja gyötörni a hiúságra, a gonoszságra és a könnyelműsége. Örökké égne a vágytól még több gonoszságra, de nincs semmije, amivel vágyát megvalósíthatná, s így mindent csak önmagán belül tud véghezvinni.²⁷ Ám ez a pokoli éhség és szomjúság nem nyilvánulhat meg benne maradéktalanul mindaddig, míg csak a test – amellyel az élvezetekben elmerült, és amelynek mindent megadott, amire csak sóvárgott – meg nem hal.

²⁶ Szó szerint: „... mert poklába áll”.

²⁷ Vagyis szenvedélyes kötődései a földi dolgokhoz megmaradnak, de sem eszközei nem lesznek vágyai kielégítésére, sem pedig vágyainak megszokott tárgyai nem fognak rendelkezésre állni.

40. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mivel ekkor bennünk a menny és a pokol ilyen módon harcban áll egymással, s [minthogy] ilyen módon Isten [is] közel van hozzánk, hol vannak ez alatt az idő alatt az angyalok és az ördögök?

A MESTER MONDJA: Ahonnan saját éneddel és akaratoddal kivonulsz, ott vannak benned és feletted az angyalok. Ahol [pedig] saját éneddel és akaratoddal megmaradsz, ott vannak benned és feletted az ördögök.

41. A TANÍTVÁNY MONDJA: Hogyan értsem ezt?

A MESTER MONDJA: Ahol Isten akarata érvényesül egy lényben, ott Isten nyilvánul meg. Az angyalok is egy ilyen megnyilatkozásban laknak. Ám ahol Isten nincsen összhangban egy lényben a lény akaratával, ott Isten nem nyilvánul meg neki, hanem csupán Önmagában tartózkodik, anélkül, hogy együttműködne az [adott] lényvel. Így hát az önkarat az [adott] lényben nélkülözni kénytelen Isten akaratát – vagyis ott az ördög lakik, illetve mindaz, ami nem Isten.

42. A TANÍTVÁNY MONDJA: Milyen távol van egymástól a menny és a pokol?

A MESTER MONDJA: Mint a nappal az éjszakától, mint a minden a semmitől. Egymásban vannak, [ám] az egyik számára a másik [egyenlő a] semmi[vel] – és egymás számára mégis az öröm és a szenvedés forrását jelentik. A menny az egész világon széltében megtalálható és azon kívül is mindenfelé, anélkül, hogy bármiféle megosztottságnak, helynek vagy helyzetnek [lenne alávetve], és az isteni megnyilatkozáson keresztül működik egyedül önmagában. És ott, ahová behatol, vagy ott, ahol megnyilatkozik, Isten nyilatkozik meg. Mert az ég nem más, mint az Örökkévaló megnyilvánulása, amelyben minden csendes szeretetben működik és fejt ki akaratát. És a pokol is szerte az egész világban jelen van. Csak önmagában hat, és ott, ahol a pokol alapja megnyilatkozik – mint [például] az énben és a téves [irányba forduló] akaratban. A látható világ [tehát] mindkettőt egyaránt magában hordja. Az ember azonban időbeli életét tekintve csak a látható világban van, így hát ez alatt az idő alatt nem látja a szellemi világot. A külső világ [puszta] léte révén eltakarja a szellemi világot, mint ahogy a test is eltakarja a lelket. Amikor a külső ember meghal, a szellemi világ megnyilvánul a lélekben, [és pedig] vagy az örök világosság értelmében az angyalokkal együtt, vagy az örök sötétség értelmében az ördögökkel együtt.

43. A TANÍTVÁNY MONDJA: Kik hát az angyalok, és mi az emberi lélek, hogy Isten szeretetében vagy haragjában ilyen módon megnyilvánulhatnak?

A MESTER MONDJA: Ugyanabból a forrásból származnak, [és] az [isteni] akarat isteni ismeretének részei; az isteni Igéből keletkeznek s [útlejt] az isteni szeretet tárgyához vezet. Az örökkévalóság alapjából származnak, onnan, ahonnan

Hans Memling: Az utolsó ítélet

44. A TANÍTVÁNY MONDJA: Voltaképpen mi az emberi test?

A MESTER MONDJA: [Az emberi test] a látható világ, mindannak képe és megnyilvánulása, ami ebben a világban van. A látható világ [ugyanakkor] az örök világosságból, örök sötétségből [és] örök szellemi tevékenységből álló belső szellemvilágnak [is] megnyilvánulása. [A test] az örökkévalóságnak [az a] tárgya, amellyel az örökkévalóság láthatóvá teszi magát, minthogy az önakarat és az [Is-

²⁸ A keresztény eszmetörténetben Jakob Böhme azon kevesek közé tartozott, akiknek a rossz eredetével kapcsolatban volt bátorsága szakítani a különféle szentimentális álmegoldásokkal éppúgy, mint a kérdés megoldhatatlanságába való meneküléssel. Böhme szerint ugyanis a rossz pontosan ugyanonnan származik, ahonnan a jó: Istentől. A jó és a rossz ugyanis egymást tételezve lesz jó illetve rossz, egymástól függetlenül nem létezhetnek, s ezért princípiumuknak is azonosnak kell lennie.

tenre] ráhagyatkozó akarat mint jó és rossz egymás mellett hat [benne]. Ilyen a külső ember, mert Isten a külső embert a külső világból alkotta meg, és belélehelte a belső, szellemi világot, hogy legyen lelke, és hogy képes legyen az értelmes életre. Ezért a lélek a külső világban éppúgy magára öltheti és használhatja a rosszat, mint a jót.

45. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi lesz azután, amikor e világ minden dolgával egyetemben majd megszűnik?

A MESTER MONDJA: Csupán az anyagi lét ér véget: a négy elem, a Nap, a Hold és a csillagok; a belső szellemvilág azonban láthatóvá válik és feltárul. Bármit is tett azonban ez alatt az idő alatt a szellem – legyen az jó vagy rossz –, szellemi értékének megfelelően minden egyes cselekedet vagy az örök fénybe, vagy az örök sötétségbe tagozódik bele. Bármilyen akaratból is született valami, a neki megfelelőbe ismét benyomul. A sötétséget tehát pokolnak fogják nevezni, ami egyenlő a jóról való örök megfélekezéssel; a világosságot pedig Isten országának fogják nevezni, s ez egyenlő azoknak a szenteknek a szüntelen örömeivel és szüntelen hálaadásával, akik megszabadultak ezektől a gyötrelmekről. Az utolsó ítélet a tüzek kigyulladására Isten szeretetének vagy haragjának megfelelően. Ebben az egész lét összes *materiája* el fog pusztulni, és a [két] tűz magához fogja vonni a saját természetének megfelelő tettet. Mindaz, ami Isten szeretetében fogant, Isten szeretet-tüzét vonja magába, amelyben – átadva magát a neki megfelelő létnek – a szeretetnek megfelelően fog égni. Azonban amit Isten haragjában, a sötétség szerint hajtottak végre, gyötrelmet idéz magára és elpusztítja a hamis lényt. Akkor a gyöttrődő akarat saját kényszerképzeleteivel magára marad.²⁹

46. A TANÍTVÁNY MONDJA: Milyen *materiában* vagy formában fog testünk feltámadni?

A MESTER MONDJA: Az emberi test, amelyet Isten természetes, durva és elemi testként teremtett a földön, a mostani külső elemekhez hasonló. Ugyanakkor ebben a durva testben van egy szubtilis erő, mint ahogy van egy szubtilis erő a földön is, melynek természete a Napéval vethető össze és egyezik meg, s amely az idők kezdetén az isteni hatalomból származott, ahonnan a test jó ereje vétetett. A halandó testnek ezek a jó erői térnek vissza tehát, hogy mint szellemi hús és vér örökösen egy gyönyörű, áttetsző, kristályos, materiális jelleget öltsenek magukra. Akárcsak a föld jó erői, [maga] a föld is kristályossá válik majd, és isteni fény fog ragyogni minden lényben. S mint ahogy a durva föld elpusztul és nem fog [többé] visszatérni, ugyanígy az ember durva teste is el fog pusztulni, és

²⁹ Az eredetiben: „Akkor a gyötrelmes akarat csak saját képében és formájában marad.”

nem lesz örökéletű. Azonban az ítéletet megelőzően mind a föld, mind pedig az emberi test porhüvelyét tűz fogja szétválasztani. Akkor, amikor [majd] Isten hirtelen mozgásba hozza a szellemi világot, mindegyik szellem ismét magához fogja vonni saját [magának megfelelő] szellemi létét: a jó szellem és lélek saját jó-létét vonzza magához, a gonosz pedig saját gonosz-létét. Azonban az embernek ezt úgy kell felfognia, mint egy esszenciális anyagi erőt, mivel a lény csupán egy mezítelen erő, akárcsak a materiális tinktúra,³⁰ ugyanis a durvaság [akkor] minden dologból eltűnik.

47. A TANÍTVÁNY MONDJA: [Ezek szerint] nem anyagi testünkben fogunk feltámadni és nem abban fogunk élni örökösen?

A MESTER MONDJA: Amikor a látható világ elmúlik, vele együtt pusztul el mindaz, ami külsőleges volt és belőle származott. A világ [ugyan] megmarad, [de] csupán mennyei, kristályos formájában. Csak a szellemi föld marad az emberben, mert akkor az ember pontosan olyan lesz, mint a szellemi világ, ami most rejtve van.

48. A TANÍTVÁNY MONDJA: Lesznek-e a szellemi életben férfiak és nők, gyermekek és barátok? Társul-e majd egyik a másikával, mint ahogy az itt szokott történni?

A MESTER MONDJA: Hogyan gondolkodhatsz ennyire testiesen? Ott sem férfi nem lesz, sem pedig nő, hanem mindenki Isten angyalaihoz lesz hasonlatos: androgün szüzek lesznek, nem pedig leányok és fiak, fivérek és nővérek, hanem mindannyian egyetlen nemet alkotnak majd Krisztusban. Úgy lesznek egyek, ahogy a fa ágai is egyek; [és] mégis különálló teremtmények lesznek, habár Isten lesz minden mindenben. Ott szellemi módon mindenki tudni fogja a másikról, hogy ki volt, mit tett, de többé senki nem fogja birtokolni vagy nem fog vágyni birtokba venni egy [korábbihoz] hasonló egzisztenciát.

49. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mindannyian ugyanazt az örökkévaló örömet és dicsőséget fogják élvezni?

A MESTER MONDJA: A Szentírás azt mondja: Amilyen a nép, olyan az Istene (vö. 2Kir 17,29–30). Majd pedig: „A tisztával tiszta vagy; s a visszához visszas vagy” (Zsolt 18,27). Pál pedig azt mondta: Úgy különböznek majd egymástól a feltámadáskor, mint a Nap, a Hold és a csillagok (vö. 1Kor 15,41). Tudd meg hát, hogy mindannyian az isteni művet fogják élvezni, erejük és megvilágoso-

³⁰ Alkímiai eredetű, sajátosan böhmei *terminus technicus*. Az alkímiában azt a – valamilyen folyadék által hordozott – erőt jelöli, amelynek révén az alapanyagul vett közönséges fémeket arannyá lehet változtatni. Böhménél a tinktúra „a minden létezőben levő legbelső fluidum”, egy neme annak a „spirituális tűz-víz-nek, ... forró, pneumatikus párának, amely magának a létezésnek sűrű és tiszta és égő fényes kvintesszenciája” (Hamvas Béla).

dottságuk foka azonban különböző lesz. Mindegyiknek a földi életével és erőfeszítésével összhangban lévő erő fog megnyilatkozni, mert a teremtmény erőfeszítése ez alatt az idő alatt az isteni erő megnyílásához és megszületéséhez vezet, ugyanis Isten ereje ezáltal lesz hatékony és cselekvőképes. Azok, akik ez alatt az idő alatt Krisztussal együtt dolgoztak, nem pedig testi vágyaikat követték, mind önmagukon belül, mind pedig önmagukon kívül nagy hatalommal és ragyogó dicsőséggel fognak rendelkezni. A többiek azonban, akik számító módon vizsgálat reményében cselekedtek, és akik eközben csak saját has-istenüket szolgálták, végül azonban mégis megtértek és az erény felé fordultak, nem fognak olyan nagy hatalommal és megvilágosodással rendelkezni. Ezért [lehet azt mondani], hogy közöttük épp olyan különbség lesz – szépségüknek, erejüknek és erényüknek megfelelően –, mint amilyen a Nap, a Hold és a csillagok, vagy a mező virágai között van.

50. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ki fogja megítélni a világot, és hogyan?

A MESTER MONDJA: A Krisztus személyében és Szellemében végbemenő Isteni megnyilvánulás, aki Isten emberré vált Szava által fogja elkülöníteni azokat, akik nem tartoznak Krisztushoz, és ott fogja teljesen feltárni az Ő országát, ahol [most] ez a világ áll, mivel az elkülönítés aktusa mindenütt egyszerre fog végbemenni.

51. A TANÍTVÁNY MONDJA: Ha egyszer az egész világot a Krisztus országa-ként megnyilvánuló dicsőség fogja betölteni, hová fogják száműzni az ördögöket és az elkárhozottakat? Vajon e világon túlra úzik majd őket, vagy Krisztus uralma e világ határain túl is meg fog nyilvánulni?

A MESTER MONDJA: A pokol mindenütt e világ helyén fog maradni, de éppúgy el lesz rejtve a mennyei birodalomban, mint az éjszaka a nappalban. A fény örökösen a sötétségben ragyog, de a sötétség nem tud hozzáférni (vö. Jn 1,5). A világosság Krisztus birodalma. A sötétség pedig a pokol, ahol az ördögök és az istentelenek lakoznak. Ezek Krisztus birodalmában az elnyomottak közé fognak tartozni, és az Ő lába zsámolyává lesznek.

52. A TANÍTVÁNY MONDJA: Miképpen fognak mind a népek Ítéletre kerülni?

A MESTER MONDJA: Isten örök Igéje, amelyből minden szellemi és teremtményi élet származik, abban az órában a szeretetnek és a haragnak megfelelően minden olyan életre ki fog áradni, amelynek forrása az örökkévalóság, és az összes teremtményt Krisztus ítélőszéke elé fogja idézni. [Az Ítélet] a Igének ezen a kiáradásán keresztül fog az élet minden művében megnyilvánulni, és mindenki magában fogja látni és felfedezni saját ítéletét és megítéltetését. Az ítélet a lélek előtt az emberi test halálát követően nyomban meg fog nyilvánulni. Az Utolsó

Ítélet csupán a szellemi test újramegjelenése és a világ elkülönítése. Ekkor a világban általában és a testben a gonosz elválik a jótól. Minden [visszatér majd] örök forrásához és urához,³¹ s ott Isten rejtettsége minden lény és élet számára megnyilatkozik.

53. A TANÍTVÁNY MONDJA: Miképpen fog végbemenni az ítélet?

A MESTER MONDJA: Figyelmezz Krisztus szavaira, aki a jobbján állóknak azt fogja mondani: „Jertek, én Atyámnak áldottai, örököljétek ez országot, a mely számotokra készítettet a világ megalapítása óta. Mert éheztem, és ennem adtatok; szomjúhoztam, és innom adtatok; jövevény voltam, és befogadtatok engem; mezítelen voltam, és felruháztatok; beteg voltam, és meglátogattatok; fogoly voltam, és eljöttetek hozzám.’ Akkor felelnek majd néki az igazak, mondván: ‘Uram, mikor láttuk, hogy éheztél, és tápláltunk volna? vagy szomjúhoztál, és innod adtunk volna? És mikor láttuk, hogy jövevény voltál és befogadtunk volna? vagy mezítelen voltál és felruháztunk volna? Mikor láttuk, hogy beteg vagy fogoly voltál, és hozzád mentünk volna?’ Majd pedig a bal oldalon álló istentelenekhez fog szólni: „Távozzatok tőlem, ti átkozottak, az örök tűzre, a mely az ördögnek és az ő angyalainak készítettet. Mert éheztem, és nem adtatok ennem; szomjúhoztam, és nem adtatok innom; jövevény voltam, és nem fogadtatok be engem; mezítelen voltam, és nem ruháztatok fel engem; beteg és fogoly voltam, és nem látogattatok meg engem.’ Akkor ezek is felelnek majd néki, mondván: ‘Uram, mikor láttuk, hogy éheztél, vagy szomjúhoztál, vagy hogy jövevény, vagy mezítelen, vagy beteg, vagy fogoly voltál, és nem szolgáltunk volna néked?’ Akkor felel majd nekik, mondván: ‘Bizony mondom néktek, a mennyiben nem cselekedtétek meg egygyel eme legkisebbek közül, én velem sem cselekedtétek meg.’ És ezek elmennek majd az örök gyötremre; az igazak pedig az örök életre” (Mt 25,34–46).

54. A TANÍTVÁNY MONDJA: Kedves mester, mondd, miért mondja Krisztus: „A mennyiben megcselekedtétek egygyel emez én legkisebb atyámfiak közül, én velem cselekedtétek meg”; és „a mennyiben nem cselekedtétek meg egygyel eme legkisebbek közül, én velem sem cselekedtétek meg” (Mt 25,40.45). Hogy lehet, hogy mindezek Krisztussal történnek?

A MESTER MONDJA: Krisztus lényegileg jelen van azok hitében, akik teljesen átadták magukat Neki. Testét mint ételt és vérének mint italt adja nekik, s így lényük mélyén birtokba veszi hitük alapját. Ezért nevezik a keresztény embert a szőlőtőke vesszejének – kereszténynek pedig azért nevezik, mert Krisztus szellemileg benne lakozik. [Így] bármit is tesz az ember egy ilyen kereszténnyel testi

³¹ Szó szerint „örzöjéhez”.

szükségei vonatkozásában, azt Magával Krisztussal teszi, aki benne lakik, mert az ilyen keresztény ember nem önmagáé, hanem ő és javai maradéktalanul Krisztus birtokában vannak. Ezért történik mindez Magával Krisztussal. Aki pedig megvonja [segítő] kezét ezektől a szükségét szenvedő keresztényektől, és szükségükben nem áll szolgálatukra, az eltaszítja magától Krisztust és megveti Őt [az Ő] tagjaiban. Amikor egy Krisztushoz tartozó szegény ember igényt tart valamire tőled, te azonban visszautasítod, hogy segítsél rajta, Magának Krisztusnak [a kérését] utasítod vissza. És amikor az ember kárt okoz egy ilyen kereszténynek, Magának Krisztusnak okoz kárt. Amikor az ember lenézi, sértegeti, becsmerli és eltaszítja az ilyen embereket, mindezeket Magával Krisztussal teszi. Azonban aki befogadja, táplálja, itallal látja el, felruhazza és segíti őket szükségleteikben – Krisztussal és az Ő saját testének tagjaival teszi azt. Igen, Vele Magával teszi ezeket, ha keresztény, mert Krisztusban mi valamennyien egyek vagyunk, mint ahogy a fa is egy ágai sokasága ellenére.

55. A TANÍTVÁNY MONDJA: Mi lesz a sorsuk az Ítélet napján azoknak, akik sanyargatják, kiszipolyozzák, elnyomják és megrövidítik a szegényeket és nyomorultakat, s még ráadásul úgy vélik, hogy ez így helyes, sőt egyenesen gyönyörűségüket lelik nyomorgatásukban?

A MESTER MONDJA: Mindezeket Magával Krisztussal teszik, s így magukra vonják szigorú ítéletét. Ezek az emberek ilyen módon Krisztusra emelik kezüket, Őt üldözik tagjaiban, ráadásul pedig még az ördögnek is segítségére vannak birodalma kiterjesztésében. Szorongattatásukban [ugyanis] a szegények elfordulnak Krisztustól, hiszen csak azt keresik, miképpen tölthetnék meg hasukat.³² Igen, ugyanazt teszik tehát, mint amit az ördög, aki szüntelenül ellene szegül Krisztus országának és a szeretetnek. Mindazoknak pedig, akik nem fordulnak Krisztushoz és nem szolgálják Őt egész szívükkel, a pokol tüzére kell jutniuk, ahonnan már nincs menekvés.

56. A TANÍTVÁNY MONDJA: És mi lesz a sorsa ekkor azoknak, akik Krisztus birodalma ellen küzdenek, és akik emiatt üldözik, megszégyenítik, megrágalmazzák és gyalázzák egymást?

A MESTER MONDJA: Ezek az emberek [valójában] nem ismerik Krisztust, és csupán sejtelmük van arról, hogy [mit jelent] a menny és a pokol küzdelme egymás ellen a győzelemért. A gőgnek az a feltornyosulása, amikor az emberek vélekedések fölött civódnak, az önérdek megnyilvánulása. Akinek nincs hite és alázatossága, és aki nem Krisztus Szellemében áll, azt csak Krisztus haragja vér-

³² Szó szerint: „könnyű utat keresnek hasuk megtöltésére” – vagyis ilyen módon belekényserítik őket abba, hogy akár törvénytelen módon is – például lopással vagy rablással – jóllakjanak.

tezi, és csupán a sötétség birodalmához és Isten haragjához tartozó önérdék káprázatának győzelmét szolgálja. Mert az Ítélet Napján minden önérdék átadatik a sötétségnek, mint ahogy azok a haszontalan érvek is, amelyek nem a szeretetet keresik, hanem csak a vélekedéseiben tetszelgő önérdék káprázatát. Ezek a vélekedések szolgáltatnak okot a hercegek számára a háborúskodásokra, amikor képzeiket kiszolgálva rontanak országokra és pusztítják el a népeket. Ezek a hamisat a valóditól elválasztó Ítélet alá fognak esni. Akkor az összes vélekedés és rögeszme meg fog szűnni, és Isten minden gyermeke Krisztus szeretetében fog sétálni, Ő pedig bennünk fog lakni. Mindazok pedig, akik a viszálykodás e korában nem Krisztus Szellemére áhítoznak és nem a szeretetet igyekeznek előmozdítani, hanem csupán saját egyéni szükségleteik kielégítésére törnek, a gonosztól valók és a sötétséghez tartoznak, s így el lesznek vágva Krisztustól, mert az égben minden az ő teremő Istenét szolgálja alázatosan.

57. A TANÍTVÁNY MONDJA: Miért engedi akkor Isten, hogy a mi időnkben ilyen viszályok dűljanak?

A MESTER MONDJA: Az élet a viszályok révén nyilvánul meg, és azt a viszályok teszik tapasztalhatóvá és felfedezhetővé; a bölcsesség csak így tűnik ki, csak így válik megismerhetővé számunkra. [A viszály] a diadal örökkévaló örömének szolgálatában áll. Amikor majd Krisztus legyőzi szentjeiben a sötétséget és természetük összes önérdékét, s ők megszabadulnak a viszálytól, nagy örvendezés lesz úrrá fölöttük. Örökös örvendezésre indítja majd őket az, ha megtudják, hogy az istentelenek is elnyerték méltó „jutalmukat”. Ezért Isten minden dolognak meghagyja szabad akaratát, hogy a szeretet és a harag, a fény és a sötétség örök uralma megnyilvánulhasson és ismertté válhasson számára, s hogy mindenki saját ítéletén munkálkodhasson és azt meg is valósíthassa. Ami pedig a szentek mostani nyomorúságában viszály és kín, nagy örömmé fog átalakulni; míg az, ami az istentelenek számára gyönyörűség és öröm ebben a világban, örök gyötrelmé és gyalázzattá fog változni. Ezért a szentek örvendezésének a halálban úgy kell világítania, mint a gyertya fényének – hiszen egy másik világot kapnak birtokul. Ahogy a fénynek teljesen más jellegzetességei vannak, mint a tűznek – hiszen míg a fény adja, addig a tűz veszi és fogyasztja magát –, éppígy a könnyörületesség szent élete is kihajt a halálból, amelyben az önakarat meghalt, és akkor mindenekben egyedül Isten szeretete fog uralkodni és hatni.

Így az Örökkévaló magára ölti az érzékelőképességet és az oszthatóságot, és az érzékelőképesség által a halálon keresztül ismét az örvendezés hatalmas birodalmába vezeti magát, hogy a végtelen egységben az örök játék meg ne akadjon,

s hogy az örvendezés birodalmában mindig legyen ok az örvendezésre.³³ Így válik a gyötrelém az [ég felé tartó] mozgás alapjává és okává.

És ebben rejlik Isten rejtett bölcsességének *mysteriuma*. „Mert a ki kér, mind kap; és aki keres, talál; és a zörgetőnek megnyitják” (Mt 7,7).

„Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, és az Istennek szeretete, és a Szent Szellemnek közössége legyen mindnyájatokkal” (2Kor 13,14).

Fordította Buji Ferenc

³³ „Az érzékfeletti életről” szóló dialógus e himnikus és bízást rendkívülinek mondható befejező soraiban Böhme nem kevesebbet állít, mint azt, hogy Isten – magára öltve az érzékelőképességet (a szenzuális és pszichikus képességeket) és az oszthatóságot (az anyagi természetet) – minden egyes emberben *megtestesül*, helyesebben *testet ölt*, majd pedig az érzékelőképesség, vagyis a tudatos életvezetés képessége révén a halálon keresztül visszavezeti magát oda, ahonnan kiindult: „az örvendezés hatalmas birodalmába”; másképpen kifejezve: visszavezeti önmagát önmagába – ám anélkül, hogy közben a végtelen egységben, Isten önmagával való egységében és azonosságában (Hamvas Béla kifejezésével az „*egyetlen azonosságban*”) törés keletkezne. Ez az „örök játék” – *Istennek* az örök játéka! – voltaképpen Isten szakadatlan szukcesszív és szimultán re-inkarnációját, újratestetöltését foglalja magában. Isten – vagy böhmei terminológiát használva az emberben lévő „isteni fundamentum” – a halált követően mindenképpen visszatér Istenhez. Hogy – első személyben fogalmazva – „vele együtt” én is visszatérek-e, vagy sem, az attól függ, hogy földi életem folyamán sikerült-e azonosítanom magam ezzel a bennem lévő egyetlen és egyedülálló isteni fundamentummal. A szellemi életben – túlzás nélkül állíthatjuk – *minden ezen fordul meg*.